

УДК 322.122.62

ТЕХНОПАРКОВІ СТРУКТУРИ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ, ПРИНЦИПИ ТА ЕТАПИ ЇХ СТВОРЕННЯ

Чудасва І.Б., к.т.н., доцент

Східноєвропейський університет економіки і менеджменту

Проанализирован опыт США и стран Евросоюза по выбору организационно-правовых форм создания технопарков, принципы их функционирования и этапы создания. Выделены основные факторы, характеризующие сильные и слабые стороны деятельности технопарков на стартовом периоде. Внесены предложения по совершенствованию этой работы в Украине.

Ключевые слова: технопарк, холдинговая компания, инновационная инфраструктура, проекты технопарка, наукоемкие разработки, высокие технологии, конкурентоспособность, венчурный капитал, стимулы, налоговые льготы, финансовое обеспечение, маркетинг.

The experience of the USA and countries of European Union is analysed from the standpoint of choice of legal forms of technoparks creation, principles of their functioning and stages of creation. Basic factors which characterize the strong and weak sides of activity of technoparks in a starting period are selected. The ways of improving this work in Ukraine are suggested.

Key words: technopark, holding company, innovative infrastructure, technopark projects, science-based development, high technology, competitiveness, venture capital, incentives, tax incentives, financial support, marketing.

Проблема та її зв'язок з науковими і практичними завданнями. Формування економіки нового типу у значній мірі обумовлено змінами економічної ролі інноваційної діяльності. Сучасний етап науково-технічного прогресу змінює характер взаємодії науки і виробництва.

Сьогодні в Україні нова структура інноваційних організацій – технопарки, фундаментальним завданням яких є реалізація умов відтворення прискореної інноваційної діяльності. Для подальшого розвитку інноваційної інфраструктури в Україні важливого значення набуває здійснення інноваційних процесів у реальному секторі економіки, що, безумовно, стане важливим критерієм забезпечення сталого інноваційного розвитку економіки і соціального життя суспільства.

За таких умов особлива роль покладається на вітчизняні технопарки, які призвані стати флагманами інноваційної діяльності, що забезпечують її інноваційний вибір.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема становлення і розвитку технопарків, вибору їх організаційних форм присвячені наукові роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених; серед них – А.О. Блінов [4]; В.К. Васенко, І.Б. Чудасва [5]; Т.Г. Дудар, В.В. Мельниченко [6]; О.Р. Зельдіна [7]; А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах, В.П. Семиноженко [8]; О.А. Мазур, В.С. Шевкалюк [9] та ін.

Однак, за межами розгляду залишаються такі питання, як вибір оптимальної організаційно-правової форми технопарків для відповідного регіону та основні етапи їх створення.

Актуальність цієї проблематики підсилюється за умов інноваційного вибору України, що є стрижневою складовою Євровибору.

Цим підтверджується зв'язок авторського доробку із важливими науковими та практичними завданнями й невирішеними проблемами, котрим присвячується означена стаття.

Постановка завдання. Основною метою статті є аналіз досвіду США та країн Євросоюзу стосовно вибору оптимальних організаційних форм технопарків і забезпечення на цій основі їх високої результативності. Для досягнення поставленої мети вирішуються такі завдання:

- проаналізувати основні організаційні форми технопарків та етапи їх створення;
- виокремити основні чинники, що характеризують сильні та слабкі сторони діяльності технопарків на стартовому періоді;
- внести пропозиції стосовно удосконалення цієї роботи в Україні.

Викладення матеріалу та результати. У Законі України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" відмічається, що на території України можуть створюватися спеціальні (вільні) економічні зони різних функціональних типів: вільні митні зони і по-

рти, транспортні транзитні зони, митні склади, технологічні парки, технополіси, комплексні виробничі зони, виробничі зони, туристсько-рекреаційні, страхові, банківські тощо [1].

Відповідно до Положення "Про порядок створення й функціонування технопарків й інноваційних структур інших типів", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів від 22.5.1996 р. № 549, інноваційні структури можуть створюватися двох видів:

1. Юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми, встановленої законодавством України (наприклад, ТОВ, ЗАТ, ВАТ і т.д.). Створюються такі інноваційні структури в порядку, установленому законодавством України для відповідних організаційно-правових форм.

2. Юридичні й фізичні особи, що діють на основі договору про спільну діяльність [3].

Проте через 10 років Законом України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" визнається лише одна організаційно-правова форма технологічного парку (технопарку) – технопарк як юридична особа або група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції [2].

Далі у Законі підкреслюється, що для реалізації проектів технологічних парків щорічно в Державному бюджеті України за бюджетною програмою підтримки діяльності підтримки технологічних парків визначаються кошти, що спрямовуються на:

- повне або часткове (до 50 відсотків) безвідсоткове кредитування (на умовах інфляційної індексації) проектів технологічних парків;
- повну або часткову компенсацію відсотків, сплачуваних виконавцями проектів технологічних парків комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування проектів технологічних парків [2].

На наш погляд, такий підхід не зовсім відповідає економічній природі технопарку, а жорстка централізація до єдиного джерела фінансування за умов дефіцитності державного бюджету України, не є стимулюючим фактором інноваційної діяльності, а навпаки, гальмує цей процес, про що засвідчує динаміка обсягів державної підтримки технопарків у млн. грн. за 2000–2009 рр. (див. рис 1).

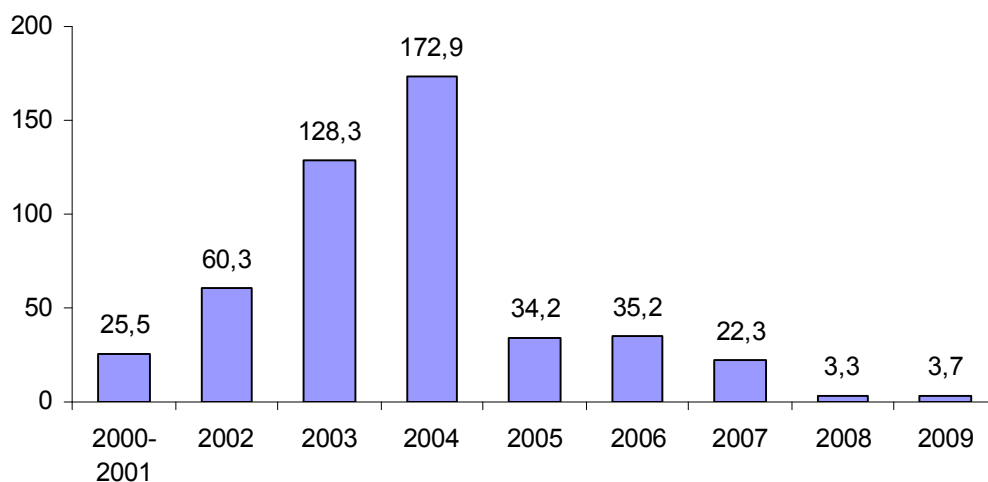

Рис. 1. Обсяги державної підтримки технопарків

Як показує діаграма, зображена на рис.1, починаючи з 2005 року обсяги державної підтримки різко скорочувалися і практично зведені до нуля.

Аналіз зарубіжного досвіду показує повсюдне використання різних прямих і непрямих заходів державної підтримки при створенні і функціонуванні технопарків і інших аналогічних їм інноваційних структур. У цілому фахівці нараховують до 300 видів різноманітних пільг і заохочень.

У більшості провідних країн ринкової економіки основну частину фінансування науковій і технологічній паркам одержують від держави: у Великій Британії – 62%; ФРН – 78%; Франції – 50%; Нідерландах – близько 70%; Бельгії – майже 100%; Японії – 25% [5, с. 271] (рис. 2).

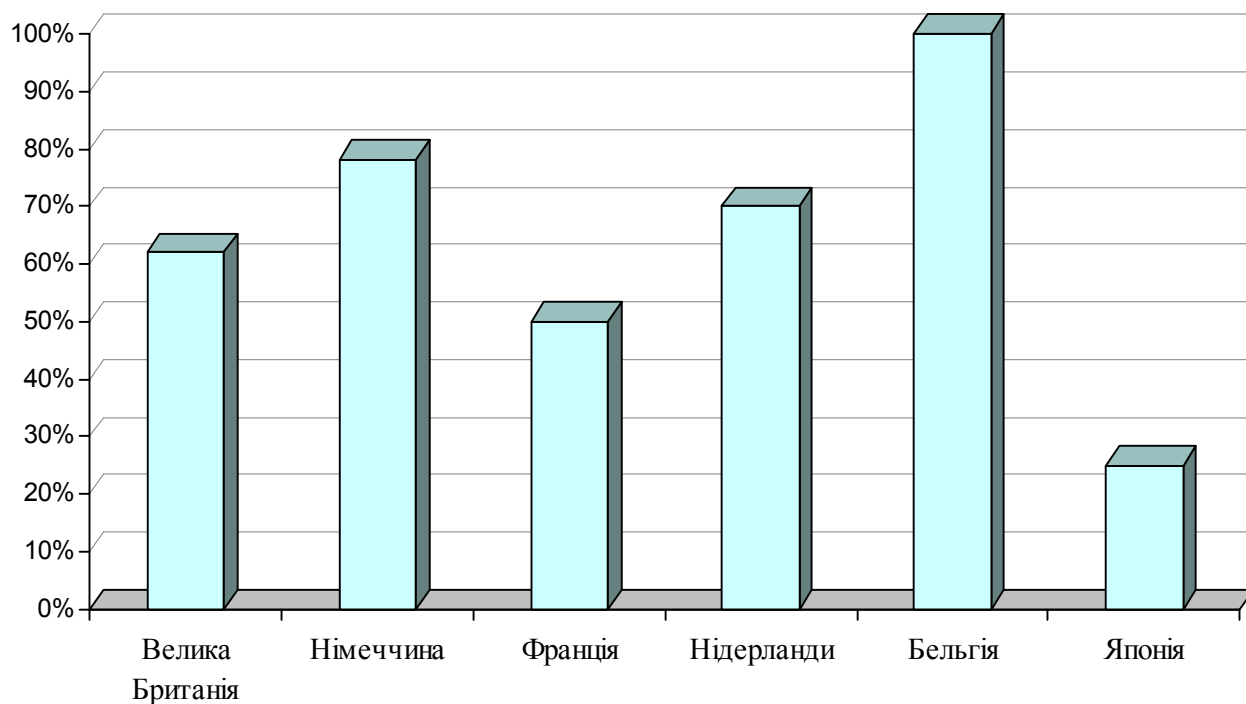

Рис. 2. Співвідношення державного фінансування науки та технопарків у %

У Японії наука одержує від держави податкові кредити, що за своєю суттю є дотацією – таким чином компенсується відносно низький рівень прямого державного фінансування.

Співвідношення між формами стимулювання постійно змінюється в залежності від можливостей, цілей і задач держави. Пряме фінансування в основному впливає:

- на прискорення прогресу в сфері наукових досліджень,
- освоєння новітніх галузей промисловості.

Створення пільгових умов:

- підвищує технічний рівень виробничої бази діючих підприємств,
- стимулює впровадження підприємствами прогресивних технологій і наукоємної продукції.

Оптимальне об'єднання обох форм стимулювання забезпечує високий рівень ефективності інноваційних процесів і, в остаточному підсумку, підвищує конкурентоспроможність національних товарів і послуг на внутрішньому і світовому ринках, збільшує надходження до бюджету і національного доходу країни.

Основні пільги при створенні технопарків полягають:

- 1) у первісному наданні технопаркам земельних ділянок;
- 2) нерухомоті у вигляді різних будинків, споруд і устаткування;
- 3) первісних інвестицій у створення інфраструктури технопарків;
- 4) фінансуванні початкових етапів їхньої діяльності.

Як правило, технопарки Євросоюзу мають пільги з оподаткування прибутків, різні системи податкових знижок і пільгових кредитів, системи прискореної амортизації устаткування, пільги при оренді основних засобів і при митних операціях.

Завдяки вищевикладеному до коштів, що вкладаються з державного чи місцевого (регіонального, муніципального) бюджету, досить швидко додається так званий венчурний (ризиковий) капітал державних і недержавних фондів, банків, корпорацій, забезпечується кредитування окремих проектів під дуже пільговий відсоток. У ряді випадків такий кредит потрібно повертати лише за умови успішного виконання проекту, а у випадку об'єктивно обумовленої невдачі кошти взагалі не повертаються.

Витрати на створення технопарків різні і залежать від їхньої спеціалізації, розмірів, ступеня ризику і, природно, країни, де вони створюються (див. табл. 1).

Так, за даними американських фахівців, у США на створення і "розкручування" технопарку середнього розміру потрібно більше 10 років і необхідно вкласти 10–12 млн. доларів.

У більшості індустріально розвинених країн світового господарства основною організаційно-правовою формою технопаркових структур є холдингові компанії, які діють у різних юридичних формах – державна структура, акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю та ін., що в більшій мірі відповідає його економічній природі, сприяє широкій комерціалізації науки й забезпечує надійність джерел фінансування.

Таблиця 1

Витрати на створення технопарків

Країна	Витрати
США	10–12 млн. доларів
Польща	200–300 тис. доларів
Велика Британія	800 тис. фунтів стерлінгів

А тому, ми розділяємо точку зору Т.Г. Дудара і В.В. Мельниченко стосовно визначення суті технопарку: технопарк (науково-технічний парк) – це компактно розташований науково-технічний комплекс, який охоплює наукові установи, вищі навчальні заклади, комерційні фірми, консалтингові, інформаційні та інші сервісні служби і функціонує на засадах комерціалізації науково-технічної діяльності [6, с. 252].

Аналіз світового досвіду засвідчує, що в основу створення технопарків покладено такі принципи:

1. Координація діяльності та співробітництво таких головних ланок, як наука, вища школа, державний сектор виробництва, приватні компанії, місцеві та регіональні органи управління.
2. Підтримка малого наукоємного бізнесу.
3. Концентрація і використання венчурного капіталу.
4. Конкурентних переваг.
5. Орієнтації на клієнта.
6. Прибутковості і ефективності.
7. Рівноправного партнерства.
8. Дифузійності.
9. Безпеки інноваційного продукту та його екологічної чистоти.

Як показують проведені нами дослідження досвіду індустріально розвинутих країн із створення і функціонування технопарків, цей процес передбачає багатоетапну схему їх розвитку:

1. Визначення потенціалу регіону на основі проведення експертних інтерв'ю та аналітичних досліджень. Аналіз необхідний для того, щоб технопарк задовільняв конкретні потреби регіону.

2. Визначення потенційних учасників технопарку. У створенні технопарку можуть приймати участь як приватні фірми (не тільки великі, але й дрібні, наприклад, консультаційні), так і громадські, державні організації, що несуть відповідальність за розвиток регіону. Як правило, це місцеві громади та регіональні органи влади, державні підприємства, торгові палати, союзи підприємців, банки, вищі навчальні заклади, приватні фірми.

3. Визначення місця під технопарк. Технопарк може бути розміщеним на пустирі, незабудованому участку, пустому приміщенні недіючого підприємства, на території колишньої військової частини. Всі ці варіанти мають свої позитивні і негативні сторони. Але з фінансової точки зору дуже важливо, щоб будь-який участок, призначений для технопарку, був громадською власністю і міг бути придбаним за низькою ціною.

4. Визначення організаційної структури технопарку. У світовій практиці існує два підходи до побудови організаційної структури технопарку. Перший найчастіше використовується у Західній Європі, коли холдингова компанія технопарку є одночасно і землевласником, і фінансовим інвестором, і забудовником. Вона забезпечує проектування, юридичну підтримку, маркетинг і отримує прибуток. Індивідуальні пайщики вкладають фінансові ресурси у його створення і визначають стратегію діяльності. Другий підхід побудований на відокремленні функцій господаря території (у цій якості можуть виступати місцева громада, університети; якщо це не працююче підприємство, то його власник) від функцій компанії-оператора, яка відповідає за розробку проекту, маркетинг участків і організацію діяльності технопарку.

5. Розробка концепції технопарку. У більшості випадків учасники проекту (вони ж – після створення холдингової компанії – акціонери) укладають договір про розробку концепції технопарку

з досвідченим консультантом. Він збирає всеціло інформацію про потенціал регіону, потреби потенційних клієнтів технопарку і можливості комерційної реалізації проекту. Ключовими елементами концепції технопарку є загальна стратегія; цільові групи, на які він орієнтується; інфраструктура; кошик послуг, що надаються технопарком; план розвитку; територіальна структура технопарку; фінансовий план; план маркетингу.

6. Визначення територіальних структур технопарку. Розподіл учасників в межах технопарку має відповідати концепції цільових груп. Вирішення цієї проблеми спрощується, якщо до складу технопарку входить бізнес-інкубатор. На практиці розміщення компаній-учасників технопарку всередині парку диктується системою зв'язків із бізнес-інкубатором.

7. Розробка фінансової концепції технопарку. Основні принципи цієї роботи полягають у тому, що всі витрати, що не покриваються із бюджету, мають фінансуватися за рахунок продажу нерухомості чи банківських кредитів; із муніципальних і регіональних бюджетів може фінансуватися лише початкова стадія проекту; він повинен зберегти фінансову життєздатність протягом 15 років.

8. Розробка концепції маркетингу. Технопарк – це не лише пропозиція певної нерухомості. Це єдність території, інфраструктури, розвинутого обслуговування, спеціалізований інструмент комерціалізації і впровадження технологій; це комплексний ресурс, спроможний створювати ідеальні умови для розвитку бізнесу. Конкретні заходи у сфері маркетингу мають включати:

- розробку логотипу;
- підтримку концепції технопарку шляхом проведення прес-конференцій, виступів на радіо і телебаченні, торгових виставках, "інноваційних днів", ярмарків нових технологій, зміцнення зв'язків із громадськістю, регулярну публікацію бюлетенів технопарку;
- створення баз даних про розвиток компаній, що входять до складу технопарку, кількість новостворених робочих місць, джерела фінансування, державні і міжнародні програми підтримки технопарку;
- формування мережі неформальних організацій – від профспілки до церкви, – зацікавлених у економічному розвитку регіону та координації їх дій. Взаємодія з міжнародними організаціями, такими як "Міжнародна асоціація наукових парків" (IASP), "Інноваційні центри країн Східної і Південної Європи" (ICESE), "Європейська асоціація венчурного капіталу" (EVCA), "Європейська мережа фондів "посівного" капіталу" (ESCFN – European Seed Capital Fund Network);
- створення іміджу і підвищення маркетингового престижу технопарку;
- видавнича діяльність технопарку для видання брошюр, проспектів та ін.

Практичний досвід багатьох країн, і в першу чергу США та Євросоюзу, показує, що високої результативності технопаркові структури досягають при інтеграції фундаментальних досліджень, розробок нових технологій та виробництва нової продукції. На основі такого гармонійного поєднання здійснюється становлення і розвиток технопарків.

Висновки. Виходячи із вищевикладеного, ми вважаємо, що результативність функціонування технопарків у великій мірі залежить від їх продуманого стартового періоду – розпочинаючи від вивчення потенціалу і потреб регіону, розробки концепції, вибору організаційно-правової форми та дотримання основних етапів його створення.

Ми живемо в епоху інновацій, у світі, що незаперечно визнає правила інтелектуальної та управлінської мобільності, і прагнення України отримати серйозні важелі захисту своїх національних інтересів у глобалізаційному просторі нових економічних перспектив не залишає нам іншого вибору, окрім інноваційного, основними формами якого є технопарки, технополіси та інші типи спеціальних (вільних) науково-технічних зон. Саме цей організаційно-економічний імператив має бути закладений у стратегію розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон. Закон України від 13 жовтня 1992 року // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 21.
2. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків. Закон України від 12 січня 2006 року №3333-IV // Відомості Верховної ради України. – 2006. – № 22. – Ст. 182.
3. Про затвердження Положення про порядок створення й функціонування технопарків й інноваційних структур інших типів. Постанова Кабінету Міністрів від 22.05.1996 р. № 549 / Зібрання постанов Уряду України. – 1996. – № 12. – Ст. 340. – С. 34–36.
4. Блинов А.А. Технопарки: сущность, проблемы формирования. – М.: Мир бизнеса: консультации и комментарии, 1997. – 162 с.

5. Васенко В.К., Чудаєва І.Б. Вільні економічні зони: інвестиції, інновації / За ред. д.е.н., професора Васи́нка В.К. – Черкаси: Вид. Ю. Чабаненко, 2009. – 302 с.
6. Дудар Т.Г., Мельниченко В.В. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
7. Зельдіна О.Р. Спеціальний режим господарювання : навч. посіб. – Київ.: ЦУЛ, 2005. – 112 с.
8. Інноваційна стратегія реформ / Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П. – К.: Знання України, 2002. – 336 с.
9. Технологічні парки: світовий та Український досвід / О.А. Мазур, В.С. Шевкалюк. – К.: Прок-бізнес, 2009. – 70 с.

УДК 330.1.009.12

КОНКУРЕНТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

Ходжаян А.О., к.е.н., доцент

Черкаський державний технологічний університет

Досліджено вплив чинників структурного та неструктурного характеру на стан конкурентного середовища у перехідній економіці України. Аргументовано необхідність існування різних типів ринкових структур з метою досягнення оптимуму економічної ефективності. На основі узагальнення світового досвіду та емпіричних даних щодо розвитку національних товарних ринків у період трансформаційних перетворень визначено основоположні принципи адекватної конкурентної політики держави, спрямованої на створення оптимального конкурентного середовища, здатного забезпечити ефективне використання та розподіл ресурсів.

Ключові слова: виробництво, ефективність, конкурентна політика, конкурентне середовище.

The influence of structural and non-structural factors on the competitive environment of transitional Ukraine's economy is investigated. It is argued that different types of market structures should exist to achieve economic efficiency optimum. The basic principles of adequate government competition policy aimed at creating the optimal competitive environment that can ensure efficient use and allocation of resources are determined on the basis of generalization of international experience and empirical data concerning the development of national commodity markets in the period of transformational changes.

Key words: production, efficiency, competitive policy, competitive environment.

Постановка проблеми. Глибокі зміни в механізмі функціонування національної економіки гостро поставили питання формування ефективної на мікро- та макроекономічному рівні моделі розвитку. Дієвим інструментом забезпечення ефективного розвитку національної економіки є врівноважена конкурентна політика держави, яка має за мету стимулювання ділової активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва, підвищення ефективності суспільного виробництва, його конкурентоспроможності і соціальної спрямованості за рахунок створення оптимального конкурентного середовища, ефективного використання суспільних ресурсів, свободи підприємницької діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів недобросовісної конкуренції, антиконкурентних дій господарюючих суб'єктів і органів влади, обмеження та попередження монополізму у господарській діяльності, захисту прав споживачів.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Процес формування і розвитку конкуренції знайшов відображення в значній кількості економічних теорій та моделей. Основи методології дослідження даних питань закладені в працях таких відомих економістів, як А. Сміт (теорія абсолютних переваг), Д. Рікардо (теорія порівняльних переваг), А. Маршалл (концепція досконалої конкуренції), Дж. Хікс (модифікація вільного конкурентного ринку праці), Й. Шумпетер (проблеми динамічного розвитку ринкової системи), Д. Робінсон (теорія недосконалої конкуренції), Е. Чемберлін (теорія монополістичної конкуренції), В. Ойкен (концепція соціального ринкового господарства), Ф.Хайєк (розвиток функціональної концепції конкуренції). Серед сучасних зарубіжних науковців, які займаються